

UIT DE SCHRIFT

Vrede op aarde.

En Hij was bij de wilde gedierten. En de engelen dienden Hem.

Markus 1: 13b.

Al zijn wij, wat den kalenderdatum van heden betreft, eigenlijk al weer ver van het Kerstfeest af, en misschien ook al weer dat Kerstfeest vergeten, toch blijft de Schrift het thema van den Kerstnacht naar voren brengen. Lees den tekst, hierboven afgedrukt. Die tekst immers is het antwoord, dat God, na dertig jaren, op den engelenzang van den eersten Kerstnacht geeft.

De engelenzang; — wij hoorden hem nog onlangs verkondigen: „vrede op aarde onder de menschen des welbehagens“. Welnu, wie denkt, wanneer hij in onzen tekst van die engelen en van die wilde dieren leest, dan niet vanzelf aan dat „vrede op aarde“, dat de engelen hebben gezongen? De Heere Christus was „met“ de wilde dieren; dat beteekent hier, dat dezelfde dieren, die anders als wilde en verscheurende bekend staan, rustig zich om Jezus hebben neergebogen. In steek van Hem kwam te doen, of Hem te bedreigen, hielden ze zich bij Hem op, zóó, als de profeet het teekent in dat bekende toekomstbeeld van het vrederijk, dat staat te komen. En naast de wilde dieren komen straks ook de engelen, en zij dienen Christus. En zoo vertoont die Christus, met die engelen, en die dieren, in het klein een beeld, en een glimp van dat vrederijk, dat niet is „naar den (vleeschelijken) mensch, maar waarin toch de heerlijkheid van het nieuwe leven, naar de belofte, opspruit voor den (geestelijken) mensch.

Markus nu brengt de vertooning van dit paradijs-in-miniatur in direct verband met de heerlijkheid van Christus als overwinnaar in den strijd. Hij was immers van Satan verzocht geweest.

Die verzoeking was heftig. Zij was duizend maal zwaarder dan die van den eersten Adam in het oude paradijs. De eerste Adam toch werd van den duivel verzocht in een paradijs, waar hem niets ontbrak; de tweede daarentegen in een woestijn, waar Hem alles ontbrak, waar hij honger had en dorst. De eerste Adam werd wel in het paradijs verzocht, maar hij was tevoren door het woord Gods gewaarschuwd; hem was gezegd, wat hij doen en wat hij laten moest. Den tweeden Adam is dat niet afzonderlijk gezegd. De Geest dreef Hem eenvoudig in de woestijn, na zijn doop; maar geen enkel uiterlijk verneembaar woord heeft Christus tevoren op de verzoeking voorbereid, of, gelijk het met Adam gebeurd is, in rechtstreeks sprekende woorden het konkrete gevaar hem aangewezen.

En toch heeft Christus, die tweede Adam, die „alle dingen onderscheidende“ „geestelijke Mensch“, den verzoeker „onderscheiden“. En Hij heeft hem door het Woord, dat er geschreven staat, doen deinken, en met dat Woord verslagen.

Zoo wordt dan ook de Christus hier voor ons geteekend in Zijn volle heerlijkheid. Hij is gebleken te zijn de „Zoon van het welbehagen“. Hij was als zoodanig uitgeroepen door een stem van boven, bij Zijn doop, toen Hij nog vóór de verzoeking stond. En nu heeft Hij in de woestijn getoond, te zijn, zoodanig Hij was bekend gemaakt door die hemelstem: de „zoon des welbehagens“.

In die woestijn is Christus verzocht geweest als vertegenwoordiger van Zijn kerk, als hoofd van Zijn verbondsgemeenschap, als de eerste onder Zijn zeer vele broeders. Hij stond daar als geroepen verlosser, als koning van „de menschen van het welbehagen“. Als zoodanig heeft Hij de proefgeboden voor het forum van den hemel en de hel gehoorzaamd uit zichzelf, en heeft volstaan.

Maar dan is het ook billijk, dat het woord der in den Kerstnacht zingende engelen eveneens bij voorbaat reeds vervulling ontvange; m.a.w., dat de „vrede op aarde“ zichtbaar verschijne „onder de menschen des welbehagens“. Want daarvan hebben de engelen gezongen. Kom nu, wild gedierte, en laat leeuw en wolf en panter en kalf en kind en „Zoon des welbehagens“ samen wonen. Komt nu, engelen, en dient Hem; Hem, die Zijn werk verricht heeft naar het gebod, en die getrouw geweest is in de verzoeking. Komt, en aanschouwt Hem in Zijn heerlijkheid, en geeft ook ons te aanschouwen beeld en beginsel van dat rijk van vrede, van dat herwonnen paradijs, waarin wij de grondtrekken van het oude weer herkennen.

Want deze voorproef van het vrederijk is ons een duidelijk bewijs van wat er eens zal zijn in het rijk der heerlijkheid, aan het einde der dagen. In dat rijk van vrede zal eenmaal weder alles opklommen tot den mensch, en rondom hem zich legeren, en hem als koning van de wereld onder God gaan dienen.

Het is waar, in de woestijn van Christus' verzoeking hebben wij slechts een flits van het komend vrederijk gezien. Haast is weer alles voorbij. En, niemand is er bij geweest, niemand heeft

het gezien. Want het vrederijk blijft een geloofstuk; men kan slechts door het geloof in het Woord aanvaarden, dat het bestaat, en dat God brieven-van-eigendomsrecht op het nieuwe paradijs, op de volkomen ordening van vrede in die woestijn beteekend en verzegeld heeft. Maar daarom willen wij te meer ons bukken in geloof voor dezen Heiland, die ons het leven heeft beloofd, en die het heeft gegeven naar zijn welbehagen, en die ons het type toont van zulk een heerlijkheid, welke ieder met Hem deelachtig wordt, ieder, die in Christus' volkomen gehoorzaamheid ook voor zijn eigen ongehoorzaam leven verzoening zoekt bij dezen tweeden Adam.

„Eere zij God in de hoogste hemelen, en vrede op aarde onder de menschen des welbehagens“. Lof Zij den Zoon in alle eeuwigheid. Hij heeft Zijn ambi nog nauwelijks aanvaard, of de engelenzang bevestigt zich. Was 't wonder, dat zij kwamen dienen?

De herders waren er niet bij, o neen. En de romantiek kon hier weinig beginnen. Maar 't was toch méér dan in den Kerstnacht, meer en rijker.

K. S.

KERKELUK LEVEN

Pluriformiteit der kerk en epigonisme (nieuwe reeks). VIII

Wij wezen er op, dat in de door ons gegeven citaten van dr A. Kuyper dikwijls van „pluriformiteit“ gesproken wordt waar eigenlijk van „pluraliteit“ slechts sprake is.

Breed toe te lichten behoeven wij dit niet. Elk onbevangen lezer zal zien, dat men de bedoeling van dr Kuyper geheel en al recht laat wederbaren, wanneer op meer dan één plaats in zijn betoog in slée van „pluriformiteit“ wordt gelezen: „pluraliteit“.

Pluriformiteit wil ongeveer dit zeggen: dat er een „wezen“ is, dat zich in verscheiden „vormen“, in meer dan één „vorm“, openbaart. Hier is dus dat „wezen“ enkelvoudig, doch die „vormen“ zijn dan meervoudig gedacht. Het woord „pluraliteit“ evenwel beteekent niets anders dan: meervoudigheid. Het wil aanduiden, dat er meer dan één ding wordt geteld. Dat men dus met een meervoud heeft te doen. Welnu, zóó bedoelden wij het, toen we zeiden, dat dr Kuyper feitelijk ongemerkt de pluriformiteit van de „kerk“ vaak verwisselt met de pluraliteit der instituten. Hij constateert, dat de eenheid van de kerk op zekeren tijd gebroken is, en vraagt dan: ziet ge nu wel? N á dien was de kerk in verscheiden kerken gesplitst; en dát is nu de pluriformiteit in feite.

Maar men kan daartegen aanvoeren, dat het nog maar de vraag is, of hier het woord „pluriformiteit“ te pas komt. Spreekt men — om een voorbeeld uit een heel anderen levenskring te nemen — spreekt men na de scheuring tusschen Noord- en Zuid-Nederland nu ook even gemakkelijk van de pluriformiteit van het Nederlandsche volk? Of zegt men, dat er door de scheuring, die België afzonderlijk deed staan, een pluraliteit van staten, van volken gekomen is? Wij meenen, dat het laatste het geval is. En dit enkele voorbeeld laat reeds gevoelen, dat men hier nauwkeuriger zich dient uit te drukken, dan ieder pleegt te doen, die „pluriformiteit“ en „pluraliteit“ met elkaar, als waren ze synoniemen, op één lijn plaatst. Men kan die woorden niet door elkaar gebruiken.

Is reeds hieruit duidelijk gemaakt, dat — wij beperken ons nu nog tot deze enkele citaten — van een scherp doordachte leer op dit punt bij dr A. Kuyper geen sprake is, dit wordt nóg sterker gevoeld, zoodra men zich maar eens nuchter voor de vraag plaatst: wanneer begint nu eigenlijk de „kerk“ pluriform te worden?

Wanneer, op het standpunt van dr A. Kuyper zelf?

Wij hoorden hem zeggen, dat de pluriformiteit feitelijk tot openbaring gekomen is, toen Luther zijn daad van reformatie voltrok. Dat ziet dan blijkbaar op onze toestanden hier in West-Europa. Daarnaast echter wordt door dr Kuyper zelf óók reeds een zekere pluriformiteit aangenomen lang vóór Luther. Geen wonder trouwens. Want scheuringen zijn er in het christendom al heel lang geleden telkens weer geschied. Daarom wordt door dr Kuyper beweerd (citaat II), dat na de Reformatie, behalve het Luthersche en het Gereformeerde, ook nog het Grieksche en het Roomsche type van kerkformatie openbaar geworden zijn. De Reformatie had tot „vrucht“ — aldus dr Kuyper — de Luthersche en de Gereformeerde kerkformatie. Maar bij dit laatste zinnetje rijzen al bedenkingen. Onwillekeurig vraagt men zich af: moet men hier spreken van een vrucht, of van een niet gerijpte vrucht? Droeg de boom der Reformatie twee vruchten? Of — is de vrucht der Reformatie niet genoeg gerijpt? En moet men dus nog verder den boom verzorgen,

opdat hij betere vruchten drage? Indien datgene, waarom door ernstige menschen in Reformatietijd gebéden is, ook gekómen was, dan zouden niet twee „typen“ van kerkformatie zijn ontstaan, doch één type. Dan zouden Lutheranen en Calvinisten elkander hebben gevonden. Nu dit niet het geval bleek, kan men het naast elkaar blijven staan van het Luthersche en het Gereformeerde „type“ van kerkformatie kwalijk aanmerken als een „vrucht“ der reformatie. Eerder als een „gevolg“ van het nog niet genoeg doorwerken der Reformatie. In veel opzichten toch stond het Luthersche beginsel, het Luthersche dogma, het Luthersche kerk-principe, het Luthersche kerkrecht, tegenover het Gereformeerde. Ze verhielden zich op de hier in geding zijnde punten van uiteengaande kerkformatie tot elkander als ja en neen. Getracht is, op die punten tot overeenstemming te komen. Maar het is niet gelukt. Hebben wij nu het recht, enkele eeuwen later te zeggen: dat hier twee vruchten zijn van één en denzelfden boom? Maar — het woord is al zeer oud, dat elke boom vruchten brengt naar zijn aard, dat men van een distel geen vijgen leest, dat uit éénzelfde bron niet welk het zoet en het bitter, en niet het „ja“ en het „neen“.

Let wel, wij beweren niet, dat over het geheel genomen de Lutherschen en de Gereformeerden als „ja“ en „neen“ tegenover elkaar staan. Wij erkennen natuurlijk, dat vele andere vruchten der Reformatie bij beiden voor een groot gedeelte tot wasdom zijn gekomen, en er hun uitwerking hebben gehad. Alleen maar: het waren dan ook andere vruchten. Op die punten, die hier juist in geding zijn, nu het om de vraag gaat van scheiden-of-blijven-blijven, stond men met het „ja“ van den één tegenover het „neen“ van den ander, miste men de kracht, om deze twee te verzoenen, of het ééne door het andere te overwinnen. M.a.w., men kwam niet tot de verblijvende ontdekking, dat de ééne boom der reformatie een ja-vrucht en een neen-vrucht had gedragen, doch tot de onstellige, beschamende, tot veroelmoediging en bekeering (nog heden) opwekkende ontdekking, dat men met de Reformatie niet klaar gekomen was. Dat er nog problemen gebleven waren, die men niet had kunnen oplossen. Dat de boom der Reformatie in héél zijn groei was gehinderd door menselijke zonde en zwakheid. En dat dus geen enkele vrucht van dezen boom voldoende was, — noch de Luthersche, noch de Gereformeerde.

Maar als dat waar is, dan is dezen keer het spreken van pluriformiteit hier een al te gretig ondernomen haast-werk. Het is een ontsnappen willen aan de aporie, waarin men op den duur is vastgelopen. Indien toch het woord „pluriformiteit“ nog eenigen zin hebben zal, dan móet daar toch altijd tenminste deze gedachte in opgesloten liggen: er is een „wezen“, dat zich in verscheiden „vormen“ openbaart. Maar in geen geval kunnen dan die vormen elkaars tegenstelling zijn. Ze kunnen nimmer als „ja“ en „neen“ elkander uitsluiten, elkander excommuniceren. Op de in geding zijnde punten evenwel stonden, gelijk reeds gezegd werd, de Lutheranen tegenover de Gereformeerden elk met hun „ja“ en „neen“. Hoe kan dan hier het woord pluriformiteit gebruikt worden? Dit woord HIER hanteerende, ontdoet men het ongemerkt van zijn allereerste beteekenis.

En dan spraken we nog niet eens over die andere typen van kerkformatie: de Grieksche en de Roomsche. Hoe kan men, weer vasthoudende aan de zooeven aangeduide allereerste en eenvoudigste beteekenis van het woord pluriformiteit, spreken van vier grondtypen van kerkformatie, die dan samen zouden bewijzen de pluriformiteit der kerken of der kerk? Dat de Roomsche kerk haar „type“ bewaard heeft, dat is een gevolg hiervan, dat ze weigerde de Reformatie der kerk te erkennen. Ze heeft geweigerd, Gods gebod te eeren. Ze heeft met haar „neen“ zoo kras mogelijk het „ja“ der Reformatie weersproken. En dan toch pluriformiteit? Laat men niet zich in woorden verstrikken. Misschien bedoelt men, dat het kindschap Gods, het geloof, de wedergeboorte, het ten slotte in Christus leven en sterven, mogelijk blijkt ook bij de Lutherschen, de Gereformeerden, de Roomschen en de Griekschen. Maar dan moet men — om dát uit te drukken — niet spreken van „pluriformiteit“ van kerk of kerktypen, omdat juist het kerktype in geding is. Wie een kind Gods is in de Roomsche kerk — en wij nemen daar dadelijk een ontelbare schare van zulken aan — die is kind Gods ondanks zijn ongehoorzaamheid aan God inzake het rechte institueeren der kerk. Gelijk wij zelf kinderen Gods zijn ondanks vele zonden op dit of een ander gebied. Maar men moet dan ook niet spreken van pluriformiteit van kerktype. Want, consequent gesproken, zou men dan ook dienen te spreken van gehoorzaamheid en ongehoorzaamheid als van twee openbaringen der pluriformiteit van het levenstype. Of ook — wij spreken naar analogie van dr Kuyper — van twee pluriforme levens-typen. De één kan kind Gods zijn, al heeft hij zich

misgaan
hij in ov
ook weer
zijn plic
het nu a
der gehc
„plurifor
„anzie
ten? He

Ieder
op het
beurde.
zijn, war
gebod, d
institutee

En al
denken
Roomsche
door, als
kerktype
gaderen
van leer
lenen m
delijk, d
teit nie
heel gew
de mens
laatste o
deel heb
zaak zijn
niet heér
spreken.
woord vo
met looz
lijkheid,
een moe
niet, dat
de zone
vadere
niet over
ment van
Hepp, da
begrip, e
den weg
zonden d
niet goed
tot inke
de Refor
den boor
men een
naam te
als elkar
riatie van
terugkeke
heid en

Zoo ko
voorgaan
lijk dat g
scheiden
acht?

Maar o
waren w

De Rot

Met te
niets te
„De Rot
wat ik
ging over

Het bl
spel is;
inzake h
Prof. Kuy
Het blad
objectivi
(gelijk he
op een c
de heere
elkand
terdamme
Amerika!
is het no
togen
dat de
bezwaren
dat „De
mij koud
blad dat
het om g
óók wel
moet ete
deed? In
mij — E
ik kreeg
van den

Het bla
woord ge
professor
kwalijk r
een pro
collega's
gemoed n
professor
stuurslid

1) Herin
maal: het
ding is!
2) Mooi
te noemen

Indien datgene, menschen in ook gekomen den" van kerk- n type. Dan elkenander heb- val bleek, kan van het Luther- van kerkfor- vrucht" der olg" van het n der Reforma- het Luthersche recht, tegen- ielden zich op n uiteengaande en neen. Ge- eenstemming Hebben wij nu eggen: dat hier en denzelfden zeer oud, dat zijn aard, dat dat uit één- het bitter, en

over het geheel gereformeerden r staan. Wij er- vruchten der groot gedeelte hun uitwerking waren dan ook iten, die hier de vraag gaal d men met het neen" van den deze twee te andere te over- tot de ver- éne boom der een-vrucht had nde, bescha- bekeering (nog al men met de en was. Dat die men niet om der Refor- gehinderd door id. En dat dus en boom vol- sche, noch de

lezen keer het en al te gretig n ontsnappen op den duur is oord „plurifor- ben zal, dan ze gedachte in n", dat zich in Maar in geen lkaars tegen- er als „ja" en kander excom- zijnde pun- is gezegd werd, formeerden elk i dan hier het len? Dit woord het ongemerkt

eens over die e Grieksche en vashoudende eerste en een- ord pluriformi- van kerkfor- zen de pluri- kerk? Dat de ard heeft, dat gerde de Re- nen. Ze heeft heeft met haar a" der Refor- toch pluri- h in woorden men, dat het wedergeboorte, n sterven, mo- n de Gerefor- ikschen. Maar rukken — niet kerk of kerk- n geding is- che kerk — en telbare schare ds ondanks ike het rechte zelf kinderen lit of een ander niet spreken ant, consequent en te spreken amheid als van niteit van het naar analogie iforme levens- il heeft hij zich

misgaan aan het zevende gebod, de ander, al heeft hij in overtreding geleefd tegen het vijfde; en zoo ook weer een ander Gods kind wezen, al doet hij zijn plicht niet tegenover het vierde. Maar gaat het nu aan, het type der ongehoorzamen en dat der gehoorzamen¹⁾ samen te herleiden tot twee „pluriforme" typen van levens-praxis, juist ten aanzien van de in geding zijnde punten? Het zal niet mogelijk zijn.

Ieder onzer zal er bang voor worden, als het op het terrein van de geboden 1—3, 5—10, gebeurde. Maar dan moeten wij er óók bang voor zijn, wanneer men zóó doet inzake het VIERDE gebod, dat over den kerkdienst en over de kerk-instituering handelt.

En als wij dan tenslotte ten overvloede óók nog denken aan de Grieksche kerk, die van de later Roomsche zich heeft afgescheiden, heusch niet door, als „vrucht" eener reformatie en nieuw kerktype te vormen, doch door inzake het vergaderen van de kerk, gelijk ook in andere zaken van leer en leven, niet meer met de andere christenen mee te kunnen gaan, dan is toch wel duidelijk, dat ook in dit punt van pluriformiteit niet gecht gesproken kan worden. Het is heel gewone pluraliteit van instituten. Over de menselijke zonde en zwakheid (in welke laatste ook wij Gereformeerden met „alle vleesch" deel hebben), welke zonde en zwakheid de oorzaak zijn der schuldige pluraliteit, moet men niet heenlopen, door van pluriformiteit te spreken. Want zóó gebruikt men een mooi²⁾ woord voor een leelijke zaak. Zoo pleistert men met looze kalk. Dit laatste is allerminst een haterlijkheid, want ieder geeft toe, dat we hier voor een moeilijke vraagstuk staan. Ook vergete men niet, dat zij, die o.i. hier met looze kalk pleisteren, de zónen zijn, die in liefde over de zonden der vaders vergoelijkend hebben willen heengaan, niet over eigen zonden. Dit is dan ook het element van waarheid in de opmerking van prof. Hepp, dat de pluriformiteitsleer een streng kerkbegrip, en een eigen strengen kerk-ijver niet in den weg staat. Alleen maar, het noemen van de zonden der vaders met schoone namen is toch niet goed. Want, zullen ook de zonen zelf tot inkeer komen, en zullen dus de vruchten van de Reformatie, door zuivering en versterking van den boom, weer beter kunnen wassen, dan dient men een onvoldragen vrucht ook met dién naam te noemen; dan dient men „ja" en „neen" als elkanders tegenstelling, en niet als variatie van elkaar te beschouwen; en dan moet men terugkeeren tot de eerste beginselen van nuchterheid en waarheid.

Zoo komen wij aan de tweede vraag, die in ons voorgaand artikel gesteld is; wat is nu toch eigenlijk dat geheimzinnige „wezen", waarvan men verscheiden verschijnings-„vormen" hier aanwezig acht?

Maar omdat dit punt ons te ver zou voeren beware wij het liever voor den volgende keer.

K. S.

„De Rotterdammer" over geest en methode.

Met terzijdelating van veel, dat met de zaak niets te maken heeft, antwoord ik even op wat „De Rotterdammer" opmerkte naar aanleiding van wat ik schreef in ons nr. van 21 Dec. (het ging over een citaat van Dr H. Beets).

Het blad meent, dat er misverstand in het spel is; helaas is dit niet zoo. Ik wist, dat inzake het congres iets was overgenomen van Prof. Kuiper (pro) en van Prof. Visscher (contra). Het blad meent, dat daarmee aan den eisch der objectiviteit is voldaan. Ik ontken dat, n.l. indien (gelijk het geval is) de lezers worden onthaald op een citaat van Dr H. Beets, die beweerde, dat de heeren Haitjema en Schilder maar eens met elkander praten moesten. Als „De Rotterdammer" meent — terwille van de relatie met Amerika! — dat te moeten doorgeven, dan is het noodig, vooraf verteld te hebben, dat hier tegen niet het minste bezwaar is, dat de weg daartoe geweest is, dat de bezwaren heel andere waren. Ik verlang niet, dat „De Rotterdammer" mij citeeren zal; dat laat mij koud. Maar ik verlang wel, dat, als het blad dat doet, dan ook gezegd wordt, waar het om gaat. Een Amerikaansch orgaan kan b.v. óók wel beweren, dat ik b.v. meer havermout moet eten. Maar als ik het nu eens dagelijks deed? Indertijd vermaande „De Rotterdammer" mij — per inzender — „Pniel" te lezen. Maar ik kreeg het al jaren lang gratis uit vriendschap van den „Pniel"-redacteur....

Het blad zegt: wij hebben twee professoren het woord gegeven, en die zijn beiden langer in het professorenvak dan prof. Schilder; hij zal het niet kwalijk nemen, dat wij voor het doorgeven van een pro- en een contra-stem die twee oudere collega's lieten spreken. Het argument kan mijn gemoed niet beroeren. Want a) het congres is geen professorenzaak; b) één der professoren is bestuurslid van den Calvinistenbond; c) als het blad

1) Herinnering tegen onverstand voor de zooveelste maal; het gaat hier alleen over dat ééne punt dat in geding is!

2) Mooi bedoeld; het woord zelf lijkt ons om later te noemen redenen vrij ongewenscht.

de stem van prof. dr H. Visscher overneemt, dan weet het natuurlijk, dat deze door zijn herhaalde uittalingen over de gereformeerden (b.v. over hun „liedjes") niet bepaald indruk maakt bij de gereformeerde lezers; d) ik voor mij meen, dat een blad, dat objectief zijn lezers wil inlichten, goed zal doen, aan de meening van prof. dr H. Visscher niet meer aandacht te schenken dan b.v. aan de opinie van dr K. Dijk, trouw lid der Geref. Kerken, redacteur van De Heraut, voorzitter der Synode, en curator van de beide Nederlandsche gereformeerde hoogeschoolen.

Conclusie: ik vraag niets. Maar als De Rotterdammer over mij spreken wil, dan moet het objectief gebeuren.

Ten laatste: dr Beets (zie diens voorrede op de uitgave van dr Kuipers Stone-lezingen) waardeerde de H.H. Barth en Haitjema in hun theologie heel anders dan ik. Dat worde ook niet vergeten. Overigens: als dr Beets in 't land komt, spreekt hij niet alleen de Rotterdammer-redactie, maar ook mij. En van harte. Maar zaken blijven zaken. En aan stemmingsstukjes hebben we niets.

K. S.

„De Nederlander".

In „De Nederlander" van 4 Jan. '35 („Voor den Zondag") wordt met een enkel woord gesproken over de radio-sprekbeurt, die ik onlangs voor de microfoon der Ned. Chr. Radio-vereeniging hield.

Wat daar over het ontstaan dier lezing gezegd wordt, is al even onwaar, als wat over den inhoud beweerd wordt.

Weerleggen doe ik dit niet.

Ieder, die geluisterd heeft, kan weten, dat het geen het blad mij laat zeggen, door mij in geen enkel opzicht beweerd is. En het zal daarom ook overbodig zijn, over de rest te spreken.

Ik volsta met een korte afwijzing van dit artikel, dat trouwens tegen de Geref. Kerken in het algemeen uiterst onbillijk en onzakelijk is.

Omdat echter enkele beschouwingen het artikel mede vullen, wil ik in den loop der volgende weken daarop wel met een enkel woord onder Persschouw ingaan. Ik zal dan tevens citeeren.

K. S.

A. den Doolaard. „Oriënt-Express".

Van den Auteur A. den Doolaard, over wiens werk ik in ons blad herhaaldelijk heb geschreven (jg. 13, nos. 23—41, jg. 14, no. 28), is een nieuw boek verschenen, dat, in verband met de aangegeven artikelen, onze aandacht verdient.

De lezer herinnert zich, dat A. den Doolaard (pseudoniem voor C. Spoelstra) zijn literaire werkzaamheid begon als dichter van onstuimige verzen in den vitalistischen toon. Zijn bundels „De verliefde Betonwerker" en „De Wilde Vaart", evenals de „Balladen van den onbekenden Soldaat" en „De gestorven Landloopers" zijn, naar Anthonie Donker heeft opgemerkt „leven-veroverend, maar van een levensmoed, die nog onbepaald is". Ze worden gekenmerkt door een „onstuimige romantiek" en „een voorliefde en vereering voor sterke, heroïsch romantische gestalten".

Bij zijn overgang naar het proza, dien hij met de andere jonge dichters van de twintiger jaren onder aanvoering van Marsman deed, veranderde de vorm van zijn werk, maar bleef het karakter. Zijn eerste roman „De laatste Ronde", was van eenzelfde onstuimigheid als zijn eerste verzen, onbesuisd vitalisme in „wilde vaart", maar innerlijk hol. En enkele volgende proeven, „De Witte Stille" en „van Ski en Propellor", leden, ofschoon in mindere mate dan „De laatste Ronde", aan hetzelfde euvel van „veel krachtvertoon en krachtverbruik" — ik citeer nog eens Anthonie Donker — „en daardoor een fatale verwijdering van de essentialia des levens".

Eerst toen zijn belangstelling zich ging concentreren en, mede ten gevolge van eigen waarneming, zich ging richten op het levensbeeld van den niet-westersch-gecultiveerden Europeaan, kwam er beheersching in zijn boeken. „De Wilden van Europa", straks het literair-voortreffelijke „De Druivenplukkers", waren een belangrijke vooruitgang. „De Herberg met het Hoefijzer" bracht de juiste aanwending van expressieve kracht en de zuivere aansluiting van het vitalisme aan de essentialia des levens. Dat kleine boekje was, gelijk ik heb aangeleend in het genoemde artikel (jg. 14, no. 28), een kunstschepping, die boven al het gelijkijdige uitreikte in betekenis en de beloften, die het vroegere werk inhield, volkomen inloste. Het gaf weliswaar ook een beeld van ongeremde menselijkheid, maar nu gesteld tegen den forschen achtergrond van woeste natuur en primitieve cultuur en daarom niet slechts verantwoord, maar zelfs ontroerend.

Het nieuwe boek, „Oriënt Express", blijft in dezelfde sfeer.

Ook nu weer is de omgeving die van het Macedonische bergland en zijn de menschen dezelfde

ontembare krachtfiguren, omdat op het spel staan hun liefde en hun haat, hun land en hun volk.

Het ingewikkelde verhaal speelt in de omgeving der Macedonische comitadj's, die de bevrijding van hun geboortegrd willen bewerken. Ze komen in dit boek voor in heel hun historische ontwikkeling, van dat ze in 1903 zich verzetten tegen de Turksche heerschappij, tot ze, na den wereldoorlog, met verbeterde woede ageren tegen den nieuw-geworden toestand. Worstelend met laaie volharding, maar tegelijk niet terugschrikkend voor terroristische geweldmaatregelen, levend uit een brandend ideaal, maar eveneens handelend naar de impulsen van haat en vijandschap, zijn ze de echte vertegenwoordigers van het primitieve, dat door geen cultuur-vormen wordt ingetoomd in zijn uitingen.

In enkele scherp-gemarqueerde figuren heeft de Schrijver hun beeld gegrepen, hun romantisch beeld, want ze zijn fantasie-scheppingen op een basis van realiteit.

Daar is vooreerst Damian Drangov, de groote strijder uit den Turkentijd, een bijkans legenda- rische figuur in zijn heroïsche zelfopoffering en zijn alles beheerschend nationalisme. Naast hem zijn vrouw, die met hem en zijn beide broers een leidende rol heeft in de geheime verzetsorganisatie, een heldin en een furie tegelijk. Dan Milja, hun dochter, die beider aard tot een resultante van fanatisme en niets ontzienden hartstocht verenigt. Aanvankelijk de vereenzaamde onderwijzeres op een klein dorp, die trouw gezworen heeft aan het oude devies der Macedonische vrijheid (ofschoon door den wereldoorlog de verhoudingen zijn veranderd en niet meer de Turken, maar het broedervolk der Serven de tegenstanders zijn) gaat ze deelnemen aan de actie der comitadj's, als ze de geliefde is geworden van Todor Alexandrov, den bruten leider uit den nieuweren tijd, den vierden centralen persoon uit het boek. Zijn contact met de Sovjet-regeerders uit Rusland brengt het communistisch bewegen in het verhaal en daarmee een andere politieke gesteldheid, dan die van Damian Drangov en de zijnen. Als hij, nog voordat hij er in geslaagd is de verbinding met de Sovjets te realiseren, door sluipmoord is omgekomen, heeft Milja maar één levensdoel meer en is ze bezeten van één begeerte: zijn dood te wreken. In die blinde, verterende waakzucht, wordt ze het werktuig in de handen der terroristen, die een aanslag op den Oriënt-express voorbereiden, omdat die Oriëntlijn het werk is van kapitalistische en anti-Macedonische politiek. Haar eigen ideaal, Todor te wreken, is echter sterker dan de politieke invloeden, waarin ze heeft gemeend den weg tot haar doel te vinden. En zoo pleegt ze verraad aan de partij en boet dat verraad met een vreeselijken dood.

Om deze figuren, met dien van Damians broer, oom Kosta, als tegenhanger (hij heeft zich afgekeerd van alle breedere actie en legt al zijn liefde voor den Macedonischen grond in stoeren arbeid op zijn akkers), is de inhoud van het verhaal verweven, en dat met een beklemmende stijging, naarmate zich de martelende tweespalt in Milja's ziel ontwikkelt. Er laat een verterend vuur door al dat snelwisselend gebeuren heen, een suizende koorts van vrijheidsverlangen, een ongebreidelde drift naar geweld en vernietiging. En in de spanning van deze orgie van hartstochten is de lezer als met verbijstering geslagen.

Literair gezien is het boek een prachtwerk. Het is meeslepend in zijn expressieve taal en boeiend door zijn kleurigen, bewogen stijl. Het heeft, als alle boeken van dezen schrijver, schitterende momenten, vooral daar, waar het, naar de methode der proza-vernieuwing, met fel-reële plastiek menschen en verhoudingen tot levende werkelijkheden maakt. Het is geschreven in dat hartstochtelijk tempo, dat de nieuwere romankunst beheerscht en met de vurigheid, die de winst is van het vitalisme in de moderne proza-literatuur. „Er jagen", aldus heeft Gerard van Eckeren geschreven, „over dit boek de hooge nachtelijke hemelen, vol stormige, zilveren wolken; daags brandt er de vlijmende Macedonische zon de bruinroode wegen tot pulver en in de ravijnen, waardoor de comitadj's strompelen, staat slijmerig sijnwater met malariekiemen. De auteur beschrijft deze dingen minder dan dat hij ze aanduidt, zooals een schilder zijn niet angstvallig op nuances afgewogen kleuren hier en daar maar ruw-weg neersmaakt op zijn doek, maar we zien van onder die ruigheid vandaan toch zeer nauwkeurige en zeer levende beelden tevoorschijn komen.... „Oriënt-Express" is een boek, dat ik reken tot de familie van de groote werken der literatuur....

Naast deze literaire beteekenis staat die van het boek als tijdbeeld. Al is het niet een historische roman (de Schrijver zelf zegt dat in een lezenswaardige inleiding) het geeft toch in zijn oriëntteering naar historische motieven en zijn op waarneming rustende teekening van de locale verhoudingen een beeld van het roerige Balkanleven van de laatste twintig jaren, dat in zijn scherpte is van ongemeene kracht.

Maar — en dat is de keerzijde van deze verdiensten — tegenover deze treffelijke waarde-elementen staat de geestelijk-zedelijke positie van den